

Скаленко Олексій Карпович

провідний науковий співробітник державної установи
«Інститут всесвітньої історії» НАН України, Ph.D.,
академік Міжнародної академії інформатизації при ООН,
член Асоціації футурологів Російського філософського товариства,
президент Міжнародного фонду «ЄДНАННЯ»

Ключові виклики і алгоритми сучасного світового розвитку: історичний матеріалізм чи глобальносистемна методологія!?

Сучасність переконливо свідчить про те, що творча людська думка на духовно збагаченій науково-інформаційній основі може бути могутнішою за ядерну зброю

Із матеріалів Українського товариства
«ІНТЕЛЕКТ НАЦІЇ»

Даною працею представлені сутнісно й системно узагальнені характеристики уже ІТ-глобалізованого світу з прив'язкою до проблем розвитку ХХ—ХХІ ст. Визначені історично найважливіші реалії і тенденції соціально-економічного й загальноцивілізаційного процесу, в тому числі феномени світоглядних воєн між так званими матеріалістами й ідеалістами, інтенсивної інформатизації та імперативної глобалізації, а також сутність синдрому наступу гострих національних і світової криз у глобально системному вимірі. На основі всебічного аналізу основних положень історичного матеріалізму і результатів його функціонування, проведено співставлення його до головних світоглядних викликів та проблем сучасного розвитку. Надані відповідно виважені алгоритмічні рекомендації щодо подолання кризового стану, найголовнішим чином на основі інноваційної глобальносистемної методології та категоричного імперативу духовно-науково-інформаційного єднання людства.

Ключові слова: *світовий розвиток, інноваційна глобальносистемність методології, категоричний імператив, світова криза, світогляд, прогрес, матеріалізм.*

Трансінформаційна сутність сучасних світоглядних холодних та гарячих воєн

Історично всеузагальнюючий, по-сучасному — глобальносистемний погляд на процеси людської діяльності та розвитку суспільств і держав чітко засвідчує, що навіть значний прогрес в рамках недостовірної інформаційної системи зрештою призводить до великого регресу. Особливо відчутно й імперативно ця об'єктивна закономірність виявилась в новітні історичні часи, коли власне почалося практично миттєве розповсюдження першопріоритетного чинника глобально вирішального впливу в процесах діяльності та розвитку, а саме — ресурсу інформаційних знань, які фундаментально і необхідно функціонують в сфері свідомості діючого суб'єкта, тобто нерозривно з соціальною людською цілепокладальною психікою. Відтак, вирішення сучасних гострокризисових світових і національних проблем, в тому числі проблеми розповсюдження дезінформаційних чи ядерних технологій в формі дезорієнтаційно залякувальної зброї, принципово можливе лише на основі нової, відповідної до часу парадигми з використанням уже інноваційної глобальносистемної методології.

Останнім часом нам стало зовсім зрозуміло, що глибинно сутнісний розгляд світоглядної методологічно — концептуалізаційної проблематики в сучасному, фактично глобалізованому світі необхідно розпочинати не тільки з питань усвідомлення новоіндустріального, тобто знову ж таки, власне класично транстехнологічного шляху прогресуючого розвитку з метою забезпечення умов соціально-економічного життя людства, а й з проблеми врахування фундаментальних чинників цивілізаційного поступу взагалі. Тим більше, що реальна ситуація виявляється все більш некерованою і розповсюдженою, надзвичайно проблематичною й глобально кризонебезпечною.

Передусім, тут слід збагнути наявність неминучих протиріч в процесах людської соціалізованої діяльності. Тому, що саме всесвітньо-історичний погляд на явища розвитку людства власне в режимах надзвичайності як екстремальних ситуаціях, переконує нас в необхідності методологічного та праксеологічного усвідомлення сутності начала та ієрархії пріоритетних чинників виявлення таких процесів. Особливо це стосується проблем безпечного розвитку та причин виникнення різних конфліктів, так званих «холодних» або «гарячих війн» в міжнародних суспільних чи навіть в особистісних відносинах.

Яскраво показовими подіями в цьому сенсі, вже в межах сучасного життя, виявились перша та друга світові війни. Як факт тут змістовно парадоксальний, але слід нагадати, що першою світовою війною була

також війна, що виникла після другої гарячої світової та названа холодною. Насправді ж ця війна була суть міжідеологічною, тобто світоглядно інформаційною, а ще точніше — транс-психоінформаційною.

А сьогодні, просто прямо перед нашими очима знову виникає інформаційна війна, тобто розгортається вже друга світова холодна війна, яка має реальну перспективу закінчитися гарячою. Таким чином, сьогодні існує гостра потреба поглиблено поглянути в сутність системних взаємозв'язків і чинників глобального впливу на людське життя взагалі, а зокрема, та й з особливою увагою до світових, уже так названих нами «міжідеологічних», тобто суто інформаційних війн. Адже сучасне людство, треба прямо це сказати, живе, вірніше існує під постійною загрозою дамоклова меча — воєнного вирішення найгостріших проблем, особливо в умовах, вже можна сказати, “транс-ядерних” міжнародних відносин, які можуть розпочатися власне трансінформаційно холодними, але з великою вірогідністю переходу в стан гарячих летально-збройних конфліктів навіть у всесвітньому масштабі.

Зважаючи на необхідність користуватись відповідними до таких ситуацій методологічно-концептуалізаційними підходами, ми зобов'язані зрозуміти та комплексно враховувати саме г л о б а л ь н о с и с т е м н и й характер проблем ефективності та безпеки розвитку на усіх напрямках людського життя, яке всезагально залежить саме від інформаційного ресурсу. Принагідно додамо, що феномен інформації — це двогострий меч, який практично використовується людством як об'єктивно необхідний ресурс соціокультурного й економічного життя, а також як аксесуар вбивчого спорядження військовиків в реальних гарячих війнах. Не випадково сучасні війни вже називають г і б р и д н и м и.

Відтак, реалії сьогоденного життя всіляко переконують людство, що інформація — це чи не наймогутніша зброя як в так званих гібридних війнах, так і в процесах забезпечення державного суверенітету та охорони гуманітарних принципів життя. Тут обнадійливою підставою для таких принципів можуть бути також вислови української антивоєнної мудрості: “перемогти не трудно, трудно розпізнати ворога” та “перед тим як сказати правду, треба її знати”.

Таким чином, глобальносистемний розгляд «антиядерної» проблематики в сучасному світі потрібно розпочинати не тільки з питань усвідомлення необхідності транстехнологічного шляху прогресуючого розвитку саме задля забезпечення усіх умов політично-економічного життя людей, а й з урахування фундаментальних чинників цивілізаційного поступу взагалі. Передусім, слід збагнути наявність неминучих проти-

річ в процесах людського розвитку, з особливою увагою у відношенні до соціально-економічної сфери і продуктів науково-технологічної творчості, напрямків та способів їхнього використання.

Відтак, сьогодні є гостра потреба поглиблено поглянути в структуру взаємодії людини з довкіллям і феноменом інформатизації світу, а також системних взаємозв'язків її складових як чинників глобального впливу на людське життя взагалі. А зокрема, та й з особливою увагою до світових, уже так названих нами «міжідеологічних», тобто інформаційних воєн. Адже сучасне людство, треба прямо це сказати, живе, вірніше існує під постійною загрозою дамоклова меча — воєнного вирішення найгостріших проблем, особливо в делікатній сфері міжнародних відносин, які можуть розпочинатися власне транспсихоінформаційно холодними, але з великою вірогідністю переходу в стан гарячих летально-збройних конфліктів.

Отже зафіксуємо, що найбільш значущою подією сучасного світу є новітній феномен імперативної глобалізації в усіх сферах політичного, соціального та економічного життя як в планетарному, так і в космічно закономірному визначенні. А спеціальноцільові наукові дослідження показують, що процеси всесвітньої глобалізації об'єктивно зумовлені процесами революційної інформатизації світу на основі неоднозначного використання інноваційних надвисоких інформаційно-технологічних мереж, а також ядерних технологій. Ці процеси уже надзвичайно активізовані в цілому світі і мають невідворотну тенденцію їхнього подальшого розповсюдження з підвищенням впливу на всесвітній, регіональний і національний розвиток України.

При цьому фактично незаперечним явищем в реальному житті людей XXI ст. постали системні кризи майже в усіх сферах діяльності та розвитку. Все частіше різні науковці згадують саме про КРИЗУ глобально-носистемного виміру. Та про що ж йдеться у цих згадках? Нажаль, мова, здебільшого, йде лише про планетарно-світовий вимір. А в даній роботі, хоч і в реферативному варіанті, але за глибинною сутністю, використовується розроблена автором Концепція глобально системної кризи сучасної цивілізації як процесу світового розвитку на пріоритетно стратегічній, ієрархічно й оперативної вирішальній основі інформаційних знань [1,7].

У відповідності з цією Концепцією та з точки зору видатного глобаліста сучасності академіка В.І.Вернадського НАУКА, як соціально найефективніший інститут дослідження природно обумовлених процесів, виникла з релігії та філософії [2]. Якщо оглянутись та спиратись, наприклад, на біблійні тексти, то мабуть найпершим, по-суті кризогенним

моментом в сфері буття людей, слід визнати так названий «першогріх» як подію спожиття «плоду від дерева пізнання». Філософська думка світу, окрім хіба що вульгарно матеріалістичної, принципово не заперечувала цього «релігійно-історичного факту».

Однак, тут треба звернути особливу увагу саме на гріховну сутність цього факту — розділення об'єктивно єдиного світу на «дещо добре та дещо зле» в самому процесі п і з н а н н я. Тому, що це і є первинний чинник глобальної дезінтеграції природно цілісного світу у людській свідомості. І саме в цій події людство отримало фактично «трансінформаційний метод» — шлях світогляду, життєвої діяльності і розвитку. Доречно тут зауважити також, що реалії і тенденції сучасного світового розвитку не тільки не заперечують, а й вочевидь переконливо підтверджують факти людського поступу саме цим шляхом. Адже вони вже втілені у надвисоких технологіях, революційній інформатизації світу і реальному переході країн в стан інтенсивної розбудови трансінформаційно-ноосферного буття [ ].

Нажаль, «першогріховний кризогенний поділ світу» супутно викликав «ієрархічний ланцюг» дезінформаційно-дезінтеграційних ефектів в усіх сферах соціально-економічної діяльності, тобто в глобальносистемному вимірі і в усьому цивілізаційному просторі. Системно найважливіший приклад. Сучасні підходи до проблем розбудови інформаційного суспільства, отже, до проблем науково-практичного пізнання явищ, властивостей і закономірностей перебігу природних процесів в об'єктивно існуючому речовинно-енергетичному середовищі, також нажаль, не мають відповідної до реального стану та потреб людства всебічно виваженої, тобто сучасної глобально-системної методології. Тому історично нагромаджені інформаційні ресурси сьогодні здебільшого уявляють собою фактично належним чином не систематизовані масиви різних, не зовсім доброякісних повідомлень або незакінчених результатів досліджень, недообґрунтованих ідей, думок і немало іншої по-суті дезінформації. І дивно, що ці, м'яко кажучи, парадокси панують на історично найвідповідальнішому етапі революційної інформатизації та розбудови по-суті глобального інформаційно-ноосферного життя [17].

Відтак настав час рішуче поставити головне для сучасності питання — що робити? Хоч людство вже майже розуміє — що! Треба негайно зібратись з думками, використовуючи найбільш доброякісний, історично накопичений та вже інноваційний науково-інформаційний ресурс, в першу чергу — світоглядно-методологічний, з метою радикального оздоровлення гуманітарної сфери.

Екскурс до головної спроби вирішення світоглядної проблематики сучасності

Таким чином, глобальносистемний погляд на реалії і тенденції розвитку суспільств й усіх держав чітко показує, що вирішувати фактично глобальну проблематику людства принципово неможливо лише технократичним шляхом. Адже стало цілком зрозуміло, що не тільки тенденція невинного зростання народонаселення нашої планети, а й критичне зменшення можливостей екологічного забезпечення класичними ресурсами, включно і уже в першу чергу — світоглядною методологічно-концептуальною інформацією по вирішенню проблем ефективної діяльності та подальшого цивілізаційного поступу.

Наголошуючи власне на сутності трансінформаційних ідеологічних воєн ХІХ—ХХІ століть, ми звернемо головну увагу на занадто войовничу боротьбу між так званими матеріалістами (марксизм-ленінізм) і так названими ідеалістами (буржуазний ідеалізм). Історично відомо, що ця війна була найбільш запеклою. Але для більш «економного» обґрунтування нашої точки зору наявним інформаційно — літературним ресурсом, спробуємо використати думки і теоретичні погляди найвидатніших лідерів історичного матеріалізму, переважно Фрідріха Енгельса [3, 4].

Ми знаємо, що матеріалізм Маркса-Енгельса сповідував максими «матерія первинна — свідомість вторинна» та «буття визначає свідомість». З цього приводу, наприклад, у своєму листі німецькому економісту і філософу — ревізіоністу Конраду Шмідту про історичний матеріалізм Ф.Енгельс пише, що «критики в усіх творах К.Маркса знаходять лише приклад залежності філософії від матеріальних умов існування, а саме той, що Декарт оголошує усіх тварин машинами». Ці критики не розуміють, пише він, що «хоч матеріальні умови існування є *primus agens*, тобто першопричиною, це не виключає того, що ідеологічні галузі справляють у свою чергу зворотний, але вторинний вплив на матеріальні умови» [4].

Як же співвідносяться такі роздуми до основних положень новітнього, тобто глобальносистемного методологічного підходу? По-перше, розглядаючи риторичне питання «що первинне у цьому всесвіті», неможливо не погодитись про необхідність існування відповідних умов в процесі становлення і розвитку феномена людської істоти. Тобто, генетично, в процесі становлення людини, яка принципово відрізняється від інших тварин, спершу існувало відповідне навколишнє середовище. Отже, тут начебто немає потреби фантазувати — хто керував цим процесом, чи він є самозакономірним. Приймаємо факт існування, як прийнято вже казати, людини розумної, яка в історичному плані, але суть

онтогенетично залежить від речовинно — енергетичного середовища. З такої точки зору це середовище без усякого сумніву можна й необхідно назвати деякою першоосновою соціально-економічної діяльності та цивілізаційного поступу. Однак, по-друге, якщо мудро погоджуватись з думкою Ф.Енгельса про те, що людина у своїй діяльності відрізняється від тварин передбачливо сформованою доцільністю, то цілком логічно зробити такий висновок: ідеальна м е т а активнотворчої діяльності людини формується також по своїй суті ідеальним інформаційним ресурсом — знаннями, які вона здобуває в процесі взаємодії з навколишнім середовищем і використовує їх суть первинними, пріоритетно стратегічними щодо компетентної діяльності, відтак до свідомості взагалі. І нарешті, по-третє, тут виникає принципове питання: чому і для чого людина здійснює такий поворот? Чому не продовжується лінія «суто матеріального саморозвитку»? Тому, що саме в цьому механізмові виявляється «феномен несамодостатності» для «самостановлення» людини в статусі розумної. Таким чином, нам залишається спиратися лише на допомогу ідеально й інформаційно пізнаваних об'єктивних, тобто незалежних від нас законів природи та на вже існуючі реалії і переважаючі тенденції розвитку сучасності. Адже, без ідеальної інформації немає ідеальної трудової мети, а навіть деякий прогрес в межах помилкової трансінформаційної системи цілком закономірно зрештою виявиться сумним регресом. Та ще, заради історичної справедливості згадаємо слова ортодоксального матеріаліста Карла Маркса — «Філософи лише деяким чином описали світ, але справа полягає в тому, щоб змінити його». І саме як ідеальна можливість, завдяки здатностям людини пізнавати об'єктивні закони природи, в цих межах їх дотримуватись та виявляти «свободу волі» й свободу вибору, людина як активнотворчий суб'єкт може дещо змінювати світ.

Всесвітньо-історично існуючі мудрі люди ніколи не відмовлялись від науки як найбільшого помічника в процесі покращення життя, і це засвідчує про необхідність здійснення цього процесу за законами природи. Таким чином, саме знання про закони природи стають попереду в механізмі гуманітарно й соціально опосередкованого, глобально і об'єктивно еволюціонуючого процесу. Відтак, зважаючи на всеєдність світу, необхідно має існувати і всезагальний як матеріальний так і ідеальний взаємозв'язок між людиною та навколишнім середовищем. Це найголовніший крок до розуміння необхідності формування нової глобально-системної методології соціально-економічної діяльності людей. Саме таким чином, фіксуючи наявність принципових та відсутність непринципових відмін у світоглядній частині щодо «первинності матерії» в

процесі соціально опосередкованого розвитку, ми підійшли до необхідності усвідомлення найголовніших складових чинників у глобальній структурі та механізмі активнотворчої діяльності людини саме через сутність глобально-системного зв'язку. При цьому ще уважніше треба придивитись до власне процесу соціально-економічної діяльності в історично світоглядному вимірі.

Однак далі, у своєму листі до видавця праць про історичний матеріалізм Фрідріх Енгельс пише, що «... згідно з матеріалістичним розумінням історії в історичному процесі визначальним моментом в кінцевому підсумку є творення і відтворення дійсного життя. Ні я, ні Маркс більшого ніколи не твердили. А якщо хто-небудь перекручує це положення в тому розумінні, що саме економічний момент є нібито єдино визначальним моментом, то він перетворює це твердження в беззмістовну, безглузду фразу. Економічне становище — це базис, але на хід історичної боротьби також справляють вплив, і в багатьох випадках визначають переважно форму її, різні моменти надбудови... політичні, юридичні, філософські теорії, релігійні погляди і їх дальший розвиток у системі догм. Існує взаємодія всіх цих моментів, в якій економічний рух як необхідний в кінцевому підсумку прокладає собі шлях крізь безліч випадковостей... Ми робимо нашу історію самі, але ми робимо її при цілком певних передумовах і умовах. Серед них економічні є вирішальними. Але й політичні і т.п. умови, навіть традиції, що живуть в головах людей відіграють певну роль, хоч і не вирішальну... Таким чином історія, як вона йшла досі, відбувається подібно до природного процесу і підпорядкована, по суті, тим же самим законам руху...» [4].

Опонуючи, можна риторично й прагматично запитати: чи в принципі можлива людська діяльність без етапу цілеформування? Де і на якій основі формується мета усякої дії? Враховуючи вище згадані всесвітньо-історичні реалії загального цивілізаційного розвитку, скажемо: доцільно спрямована людська діяльність ні в які часи без знань була б неможливою саме тому, що ідеальна мета дії може бути сформованою виключно лише на основі ідеальної інформації про хід природно-закономірних процесів, включно на основі уяви або відповідного досвіду. І цей факт також приводить нас до розуміння неможливості визначення власне речовинно-енергетичного, тобто суто матеріального ресурсу в якості абсолютно первинного в процесах соціально-економічної діяльності й цивілізаційного розвитку.

Послідовно захищаючи ключові положення історично-діалектичного матеріалізму у своєму листі до німецького економіста і філософа К.Шмідта, Ф.Енгельс все глибше зачіплює частини так званої «ідеоло-

гічної надбудови». Він пише, що «...Цюріх — це все ще не тільки грошовий і спекулятивний ринок третього розряду, і тому всі виникаючі там враження ослаблені через подвійне й потрійне відображення або навмисно перекручені. ...Але Ви на практиці познайомитеся з усім механізмом і будете змушені стежити за біржовими звітами з перших рук — з Лондона, Нью-Йорка, Парижа, Берліна, Відня — і тоді перед Вами постане світовий ринок в його відображенні як грошовий ринок і ринок цінних паперів. З економічними, політичними та іншими відображеннями справа стоїть так само, як і з відображеннями в людському оці... Біржовик бачить рух промисловості і світового ринку тільки в перевернутому відображенні грошового ринку та цінних паперів, і тому наслідок стає для нього причиною. ... Там де існує поділ праці в суспільному масштабі окремі процеси праці стають самостійними у відношенні один до одного, виробництво є в кінцевому підсумку вирішальним. ...З правом так само. Як тільки стає необхідним поділ праці, який створює професіональних юристів, відкривається знов-таки нова самостійна галузь... Що ж до тих ідеологічних галузей, які ще вище вітають у повітрі — релігія, філософія і т.д. — то у них є передісторичний зміст, що його знаходить і переймає історичний період, — зміст, який ми б тепер назвали нісенітницею. Ці хибні уявлення про природу, про суть самої людини, про духів, чарівні сили і т.д. мають здебільшого економічну основу лише в негативному розумінні. ... Але при всьому тому вони самі знову таки перебувають під панівним впливом економічного розвитку. ... Вони (критики — О.С.) не бачать, що це пуста абстракція, що в дійсному світі такі метафізичні полярні протилежності існують тільки під час криз, що весь великий хід розвитку відбувається у формі взаємодії (хоч взаємодіючі сили дуже нерівні: економічний рух серед них є найбільш сильним, первісним, вирішальним), що тут немає нічого абсолютного, а все відносне» [4].

Виявляючи специфічні розбіжності між поглядами історично геніального ортодокса-матеріаліста і положеннями нової глобалносистемної методології, передусім треба зауважити, що нова методологія не тільки не відкидає вплив ідеального, по-сучасному інформаційно-надбудовного чинника, а й ставить його на пріоритетно стратегічне місце в структурі методологічно і праксеологічно повного соціально-економічного процесу. Тут лише коротко зафіксуємо таке: а) Ортодоксальному матеріалісту слід було б фундаментально світоглядно враховувати, що оперуючи певними знаннями у вирішенні людських проблем, він сам собі протирічить, тому що все-таки ставить феномен ідеального саме на первинне місце в структурі соціокультурного й політекономічного процесу.

б) Ортодоксальний матеріаліст також не враховує, що, наприклад, грошова система — це вже конкретно спеціалізована, ідеальна, товарно-еквівалентна, але це інформаційно-цільова підсистема дійсного соціально-економічного процесу. в) Вірогідно, що зовсім не відкидаючи матеріалізм як фундаментально важливе вчення про соціально-економічну діяльність і цивілізаційний поступ, вже треба врахувати реалії і тенденції сучасного світового процесу, чітко демонструючого імперативно невідворотний наступ феномена трансінформаційної глобалізації.

Ще далі, у своєму листі про історичний матеріалізм до біографа К.Маркса, Ф.Енгельс пише, що «... головний притиск ми робили, і повинні були робити. Спочатку на виведенні політичних, правових та інших ідеологічних уявлень і зумовлених ними дій з економічних фактів, які лежать в їх основі. ... Ідеологія — це процес, що його здійснює так званий мислитель, хоч і з свідомістю, але свідомістю хибною. Справжні рушійні сили, які спонукають його до діяльності лишаються йому невідомими, інакше це не було б ідеологічним процесом... Такий підхід до справи здається йому само собою зрозумілим, бо для нього всяка дія здається основою кінець кінцем на мисленні, тому що здійснюється за допомогою мислення» [4].

Аргументуючи дещо протилежну точку зору, ми використовуємо не тільки, скажімо, об'єктивно невідворотний характер новітнього феномена всесвітньої трансінформаційної глобалізації, а й сам процес формування науки економіки, в історичному плані якої закономірно мали місце й передували діяльності ідеальні уявлення, а потім навіть деякий абстрактно систематизований досвід про виявлення природних процесів [3,14,17]. Додамо, що зовсім не випадково до людства з'явився і вищезгаданий факт — «інформація править світом», й існує він як незаперечне гасло глобалізаційного процесу. Відтак, якщо ми визнаємо об'єктивний характер закономірностей існування навколишнього матеріально-енергетичного світу, то в своїй діяльності, в пріоритетно стратегічному та оперативному економічному порядку необхідно повинні пізнати ці закономірності та використовувати їх для розбудови реальних соціально-економічних систем.

В подальшому, уже активно користуючись допомогою діалектичного метода, Ф. Енгельс в листі про історичний імперіалізм до свого колеги В. Боргіуса пише, що «...Політичний, правовий, філософський, релігійний, літературний, художній і т.д. розвиток ґрунтується на економічному розвитку. Але всі вони також впливають один на одного і на економічний базис. Справа стоїть зовсім не так, що тільки економічне становище є причиною, що тільки воно є активним, а все інше лише пасивний

наслідок. Ні, тут взаємодія на основі економічної необхідності, яка кінець кінцем завжди прокладає собі шлях» [3].

Таку позицію Ф. Енгельса можна було б назвати як таку, що абсолютно обґрунтовує «абсолютний матеріалізм» як єдино правильний методологічний підхід в плані світоглядної ідеології всесвітньо-історичного розвитку людства. Однак реальності і тенденції сучасного розвитку не тільки не підтверджують, можна сказати, такого «абсолютизму», а й реально його заперечують, і не тільки в ході холодних та гарячих світоглядних воєн, а вже й в неочікувано виявленому саморозпаді прокомуністичної наддержави СРСР.

Основні положення нової глобальносистемної методології діяльності і розвитку

Усвідомлюючи стан, що наближає людство до надзвичайно небезпечної глобально системної кризи, ми активізували свої дослідження в напрямку наукового усвідомлення глибинно сутнісних причин такого стану і пошуку методологічно адекватних та практично обґрунтованих шляхів ефективного світового розвитку. Враховуючи, що всесвітня історична думка видатних мислителів нашої планети постійно розвивалась навколо глобальної проблематики покращення людського життя, ми з великою вдячністю сприймаємо результати їхніх роздумів щодо подолання шляху життєво кризових ситуацій.

Спочатку звернемо увагу на відповідні досягнення наших вчених співвітчизників, і ще раз на наукові праці видатного глобаліста сучасності, першого президента Академії наук України академіка В.І.Вернадського, який цивілізаційно наголошує, що «упровадженням символів, літер і чисел людство осягнуло циклічність та інтенсивність впливу природних явищ на своє життя, навчилося користуватися цими знаннями та передавати їх прийдешнім поколінням, фактично започатковуючи цим свою цивілізаційну історію». Додамо, що в сучасній новітній історії, і також за мудрим визначенням геніального фундатора ноосферного (розумного) мислення вченого пророка В.І.Вернадського: «науковий світогляд є творінням людського духу, поряд з релігієзнавством, мистецтвом, особистою та соціальною філософською думкою». І там же — «у ноосфері визначальним і вирішальним чинником є духовне життя власне людської особистості у її специфічному виявленні» [2].

А також ще одна глобально передбачувальна думка автора вчення про ноосферу — «розповсюдження наукового знання та освіти є основним чинником спайки людства в єдине ціле» [там же]. І саме ці, за нашим

визначенням глобальносистемні думки складають найцінніший скарб для людей сучасного, уже глобалізованого світу.

Якщо не тільки прагматично, а й науково, тобто глобально та системно підходити до проблем, так чи інакше пов'язаних зі станом цивілізації світового простору, то, щонайперш, ще раз зафіксуємо реальну картину соціально опосередкованого світу взагалі. І цю реальність треба розглядати як таку, що починаючи з доісторичних часів, сучасне багатомільйонне людство зі своїми потребами принципово не може змінити, а тим більше відмінити найглибинніші основи свого існування. В глобальному історичному плані доречно нагадаємо: найглибшими підвалинами завжди були, є і будуть матеріально-енергетична першооснова та інформаційно-цільова основа соціально-культурної і технологічно-економічної діяльності в природному, об'єктивно існуючому світовому просторі [1].

Отже, тут ми повинні добре усвідомити, що людська діяльність як цілеспрямований процес глобальносистемно потребує і фізичних речовинно-енергетичних, і ідеальних, тобто абстрактних ресурсів, які закономірно реальним, тобто найближчим чином формуються історично процесуально, відтак транс-психо-інформаційно, отже шляхом пізнання об'єктивно існуючого речовинно-енергетичного середовища. Тут згадаємо також, що результатом суб'єкт-об'єктного пізнання є не тільки речовинно-енергетичний продукт, а й так названий нами «супутниковий», суто ідеальний інформаційно-знаннєвий ресурс, який споконвіку, в історичному плані послуговує людству деяким специфічним «мостоукладачем» на шляху його життєзабезпечення й системного самовдосконалення, й відтак, в прогресотворчих цивілізаційних процесах [1,3,4]. Таким чином, будучи невід'ємною, природно єдиною частиною цього, власне, об'єктивно існуючого середовища, людина сприймає світ як безпосередньо, тобто як все існуюче в стихійному самотутті, так і специфічно: — ідеально інформаційно опосередковано.

Однак, феномен глобально-абстрактної опосередкованості світу і процесів взаємодії та взаємоіснування людства в природній, самозакономірно існуючій сфері не тільки принципово відрізняє людину від інших створінь, в тому числі й у тваринному світі, але й надає їй особливі здатності та переваги у цій взаємодії [4]. Тут за необхідністю додамо, що суто тваринний і рослинний світи абстрагувати принципово нездатні, в своєму існуванні, вірогідно, користуючись біомоделями реального середовища.

Наприклад, сумнозвісний феномен планетарно поширених, надзвичайно жорстоких війн поміж так званими матеріалістами та ідеалістами, людство як підсвідомо, так і цілком усвідомлено, завжди базувало свою діяльність на спогляданні об'єктів, тобто природних матеріально-

енергетичних формацій — об'єктивних процесів або явищ, в подальшому подумки переводячи результати абстрактного пізнання головним чином в ідеальну сферу інформаційних знань як специфічного ресурсу своєї діяльності та соціального розвитку [1].

До речі, занадто войовничі твердження матеріалістів про те, що все почалося і залежить лише від матерії, хоч і були глибоко фундаментальними, але, як вище сказано, реально виявились «ієрархічно» помилковими щодо суб'єкт-об'єктних відносин взагалі. Адже в системах соціально-економічної праці, як процесах принципово цілеспрямованих, власне мета діяльності сутнісно формується лише на основі ідеального інформаційного ресурсу, і саме тому вона об'єктивно закономірно виступає ієрархічно первинною, отже, пріоритетно вирішальною відносно ефективності та безпеки розвитку. Як на наслідок такої помилки можна вказати на парадокс «наявного товарного дефіциту» в «комуністичних суспільствах» та на суть «дезінформаційні» підстави начебто загадкового саморозвалу цілком антиідеалістичної всесоюзно-табірної наддержави, яка безоглядно сповідувала саме так звану матеріалістичну ідеологію.

Г л о б а л ь н о с и с т е м н о аналізуючи сучасний стан розвитку світової спільноти, в першу чергу розвинених країн і, зокрема країн, що сьогодні інтенсивно розвиваються, як то — індійського та китайського суспільств, автор особливу увагу звертає на дивовижний, високо піднесений в них поступ інтелектуальної еліти в сфері комп'ютерного програмування та інновації на основі інформаційних технологій. З точки зору розробленої автором глобально системної або системно-інформаційної методології та глобалістично-цивілізаційного підходу, такий рівень уваги до проблем інформатизації свого національного життя свідчить не тільки про **психорушійну силу в сфері** науково-технічної діяльності, а й головним чином про відродження культурно-духовної давнини Індійського народу і **філософсько-пізнавального потенціалу** найвидатніших провідників духовності, які глобально систематизували вчення про суспільний розвиток та поступ людини як активнотворчої особистості.

Оскільки життєво системно глобалізуючий ідеально-інформаційний ресурс в сучасному індустріально розвиненому світі використовується вже не так як, наприклад, в доіндустріальному суспільстві, а незрівнянно інтенсивніше й динамічніше за рахунок новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, то власне інформаційні знання як об'єктивно фундаментальний ресурс соціально-економічного поступу поширюються практично з електронною, радіо та фотонною швидкістю в планетарному, і навіть космічному масштабах.

Використовуючи міждисциплінарно розроблену в державній установі «Інститут всесвітньої історії» Національної академії наук України, вже так названу глобальносистемну методологію досліджень та реалізації сучасних світових процесів, ми отримали глибинну можливість системно адекватно і комплексно представити структуру суть об'єктивних, фундаментально найвпливовіших чинників світового цивілізаційного процесу. В процесі досліджень попереднім, але переконливим чином було також глобальносистемно зафіксовано, що цілком закономірно кожна людська дія, в усіх соціальних, економічних та політично конфліктних процесах є суть трансінформаційною, а вірніше — транс-психо-інформаційною. Адже, умовно й абстрактно поділяючи світ, людина як суб'єкт здобуває ідеальні за своєю сутністю інформаційні знання у взаємодії з об'єктом — навколишнім середовищем (екосфера) — та використовує їх для формування і реалізації цілей також шляхом ідеально-інформаційного моделювання програм і технологій національного та світового розвитку. Отже, цей шлях розвитку є об'єктивно необхідним і глобально єдиним. І в принципі лише цим шляхом можна об'єднувати свідомість творчих суб'єктів й позитивно спрямувати людство.

Відтак зрозуміло, що результати дій завжди принципово будуть залежати від якості та рівня достовірності використовуваного інформаційного ресурсу. Тому, зважаючи на змістовну цінність інформації, повсюдно так названі інформаційні війни ми назвали дезінформаційними та й усвідомили, що саме недостовірною інформацією як недосконалыми знаннями застелений шлях до різних криз, збройних конфліктів, — холодних чи гарячих, але завжди трансінформаційних. Якщо зовсім коротко, то нам треба ще раз нагадати, що феномен інформації в нашому житті проявляється неоднозначно щодо суто людських потреб, тобто як позитивно в сфері соціально-економічного поступу, так і негативно, скажімо як ніж, ядерні, хімічні чи інші технології. Слід зрозуміти, що інформація — це двогострий меч. І для усього світу сьогодні настав час найбільшу увагу звернути на якість використовуваного науково-інформаційного ресурсу як глобально найвпливовішого чинника в сфері виховання, освіти, науки та підготовки по-сучасному компетентних фахівців в усіх сферах нашого життя. Таким чином як в міжнародному, так і в національному вимірі високоякісний науково-інформаційний ресурс сьогодні виявився глобальним та пріоритетно вирішальним чинником розбудови світ-системної безпеки.

Протягом останнього періоду в ДУ ІВІ НАН України також розроблені основні положення г л о б а л і с т и к и як загальносистемної науки про світогосподарську діяльність та розвиток. В даній роботі ми стисло

викладемо зміст цих інноваційних положень з прив'язкою до уявлень історичного матеріалізму. Якщо в нашому дослідженні з самого початку звернути увагу на актуальні потреби і проблематику вивчення сучасних глобалізаційних процесів, то треба визнати, що вони не залишаються непоміченими навіть в сфері побуту. Сам по собі потрібний, але малозрозумілий термін *глобалність* вже викоростовується, наприклад, для визначення 30-річного віку молодої людини. Отже, цей термін набув, так би мовити, модного статусу, без будь-якого конкретного визначення. Тут можна уявити не тільки дещо “кругле”, а й “дуже велике”, як то, наприклад, наша планета Земля. Але, без усякого сумніву, об'єктивно існує потреба у більш досконалому пізнанні й термінологічному визначенні цього феномена.

Численна більшість вже існуючих наукових публікацій на предмет глобалізації саме так і трактують цей термін, маючи передусім на увазі “планетарність”. Дехто, все ж таки, намагається вийти за межі просто “круглого” та “великого”, і зрушитись на пізнання сутності самого феномена глобалізації хоча б у деяких визначеннях [7]. Адже цього конче потребує саме життя з його “надвеликими”, правда, здебільшого технологічними досягненнями, системними світовими й національними кризами. Реально ми також спостерігаємо охоплюючі всю земну кулю процеси й ефекти небаченого раніше взаємовпливу різних людей, країн і культур на економіко-екологічну сферу життя. Отже, з метою досягнення науково-системного визначення цих явищ на рівні сутності глобалізаційних процесів автором були зроблені кроки в напрямку ближче підійти до більш чіткого розуміння цього феномена як об'єктивно невідворотного і загальносистемно впливового чинника в усіх сферах сучасного світового розвитку.

По-перше, тривалі цільові загальносистемні дослідження автора показали, що суть глобалізаційні процеси в сучасних умовах реально базуються саме на високотехнологічних досягненнях. Без усякого сумніву, науково-методологічна думка минулого також наближалась до розуміння сутності цих процесів, про що свідчить не тільки взятий нами робочий епіграф, а й твердження класиків про базовий характер та ефективність саме технологічних способів виробництва в процесах соціально-економічного поступу [4]. Як показали результати наших досліджень, в новітній історії логічно говорити про так звані високі інформаційні технології, що здебільшого уособлюють комп'ютери як технічні пристрої та Інтернет як мережеві способи накопичування, обробки, зберігання та використання інформаційних знань як по-суті ідеального ресурсу соціально-економічного розвитку.

По-друге. Загальносистемними дослідженнями нами зафіксована також практично усталена синхронність процесів, слід так визначити, революційного підняття інформаційних технологій та, відповідно, революційно прискореного Інтернетом розповсюдження інформатизаційно-глобалізаційних процесів, які феноменально найочевидніше постали в географічному вимірі. З цього приводу доречно сказати, що сучасні глобалізаційні хвилі за своєю масштабністю нагадують деякий варіант “всесвітнього потоку”. І мабуть вже немає на нашій планеті людей, які б тією чи іншою мірою не відчули специфічних “поштовхів трансінформаційної глобалізації” та певним чином на них не зреагували.

По-третє. Системно узагальнюючий розгляд також переконливо показав, що сучасний період цивілізаційної історії саме на перетині століть — це не тільки апогей всесвітньої науково-технологічної революції, але й час безпосереднього усвідомлення людьми зворотного глобальносистемного зв'язку, який, до речі, окрім високотехнологічних успіхів чітко фіксує планетарно впливові негативи розвитку, особливо в екосфері¹.

Таким чином, революційні досягнення в області інформаційних технологій та синхронність їх появи разом з невідворотним підйомом глобалізаційних хвиль, а також ефект дещо відкладеного за часом, але вже чіткого усвідомлення наукою взаємозв'язку цих феноменів, дозволяє нам зробити висновок про фундаментальну роль та вирішальне значення ресурсу інформаційних знань² в процесах цивілізаційного поступу і соціоекономічного розвитку людства.

Отже, поглиблено підходячи до питання визначення сутності поняття “глобалізація” саме з загальносистемних позицій, передусім зафіксуємо, що “корінний зміст”, тобто **фундаментальна сутність глобальності** взагалі, полягає саме в її об'єктивно необхідній всезагальності, що виявляються в непорушних законах природи, які треба лише відповідним чином пізнавати та неухильно дотримуватись. При цьому наголосимо, що окремі спроби прагматиків усвідомити смисл феномена глобалізації з філософської точки зору лише заштовхують в глибину цю методологічно важливу проблему. В результаті ми маємо певну еклектику, яка в

---

¹Термін екосфера з глобальносистемної точки зору включає в себе не тільки питання економічного та екологічного значення, а й проблеми стану правосвідомості та моральності як ключові показники психоінформаційного здоров'я людей — рушійної сили усіх соціокультурних мікропроцесів.

²Під інформаційними знаннями ми розуміємо знання, що мають здатність бути знаково закодованими і модульно збереженими на інертних щодо їхнього змісту речовинно-енергетичних носіях, взаємно передаватись та використовуватись в процесах культурної й економічно творчої діяльності людей як специфічно-ідеальний, але об'єктивно необхідний ресурс.

свою чергу породжує кризонебезпечну концептуальну плутанину. Така ситуація є дуже несприятливою для так званих перехідних суспільств, зокрема для молодії української держави.

Таким чином, наші загальносистемні дослідження показують, що людські спільноти як у цивілізаційних так і в національних вимірах існують, розвиваються і удосконалюються насамперед на основі по-суті ідеального інформаційного ресурсу як глобально ключових, об'єктивно орієнтуючих знань про закономірності перебігу природних процесів. Взагалі, будучи генетично-гносеологічно й методологічно єдиним представником єдиного, об'єктивно існуючого світу, інформаційні знання виступають в житті людей також єдиним, ідеальним важелем творчого цілепокладання в усіх системах праці, пріоритетно-стратегічним гарантом особистісного і суспільного поступу.

Саме на цих підставах, в загальноісторичному та загальноцивілізаційному планах, а також з урахуванням актуально існуючих реалій і тенденцій світового розвитку, можна стверджувати, що людство взагалі та й кожне людське суспільство має чіткий фундаментальний вимір — воно за своєю сутністю **г л о б а л ь н о і н ф о р м а ц і й н е**.

Оскільки сьогодні вже зовсім очевидно також постала потреба більш чіткого визначення феномена **інтенсивної інформатизації світу**, і саме з урахуванням необхідності глибинного усвідомлення суто об'єктивних підстав, то можна вважати цілком закономірною небачену раніше активізацію науково-практичних досліджень з цих проблем в усіх регіонах світу, в тому числі у формі всесвітніх, міжнародних і національних форумів, особливо з найгостріших проблем світового розвитку та побудови так званого пост-індустріального суспільства, власне як інформаційного.

Попереднім планом дивлячись з суто теоретично-методологічної точки зору, ще раз відзначимо найсуттєвіші функції **інформаційного ресурсу**, які вже практично виявились, отже можуть бути науково зафіксовані та демонструють власне глобальний вплив в реальних соціально-економічних процесах. Отже:

1. Виходячи з того реального факта, що усі без виключення процеси людської праці об'єктивно закономірно мають бути ідеально¹ цілеспрямованими та доцільними, суб'єкт трудового процесу також необхідно закономірно потребує ідеального ресурсу, який забезпечує формування відповідної до потреб **м е т и**, яка безумовно є лише формально ідеаль-

---

¹На втіху занадто войовничим релігійним діячам мова тут, власне, не йде про самозакономірність природних процесів.

ною, але щоб бути реально здатною вона повинна бути об'єктивно орієнтуючою. Таким чином, закономірно винятковим ресурсом як ідеальним субстратом покладання ідеальних трудових цілей є інформаційні знання про непорушні закономірності перебігу природних процесів. Тобто, це глобальноключова функція інформації.

2. Оскільки всебічно ефективна соціально-економічна діяльність суб'єкта реалізується виключно в цілеспрямованих трудових системах, в яких об'єктивно цілеформує чинником є феномен інформації, то це означає, що найважливішою функцією інформаційного ресурсу є заснування систем праці, отже — функцією бути г л о б а л ь н о є д и н о ю інформаційно-цільовою основою діяльності та розвитку. Тобто, — це с и с т е м о с т в о р ю ю ч а функція інформаційних знань.

3. Враховуючи, що суспільно організоване господарювання, як системний соціально-економічний процес, за своєю структурою складається з доцільно спрямованих трудових етапів та операцій, кожний з яких є лише підсистемною складовою послідовної ієрархії конкретних цільових дій, то, власне, загальносистемне управління процесами діяльності та розвитку п р и н ц и п о в о можливе лише на основі функціонально необхідного, але ідеального по-суті інформаційного ресурсу. Тобто — це прямий і зворотний, цілеформуєчий та цілереалізуєчий, отже, самоуправлінський зв'язок в усіх без винятку системах людської праці.

Таким чином, якщо трансінформаційно сформована мета як з а к о н, всезагально, тобто як по-горизонталі так і по-вертикалі, пронизує всю структуру кожного трудового процесу, кожної системи людської життєдіяльності, то власне ідеально-інформаційний ресурс людської праці і розвитку набуває статусу не просто глобального, а й об'єктивно та суб'єктивно г л о б а л і з у ю ч о г о ч и н н и к а.

В подальшому, концентруючи свою увагу до проблеми визначення глобалістики як науки про фундаментальні чинники і механізми управління світовими процесами, ще раз наголосимо на конкретних реаліях міжнародного й національного життя, а також імперативно виявлених тенденціях світогосподарського розвитку. По-перше, глибинна сутність процесів так званої інформатизації вочевидь реально і здебільшого виявилась у формах високотехнологічної комп'ютеризації, інтернетизації, електронного зв'язку та запису, накопичення і зберігання інформації на електронних носіях, а також оперативної, фактично миттєвої передачі її на практично необмежену відстань. Однак відмітимо, що все це з прийнятої нами точки зору відображує лише технократичний зміст процесів реальної інформатизації світу. Тому поки-що в світі

існує певний дисбаланс між рівнем розвитку інформаційних технологій і рівнем усвідомлення сутності процесів інформатизації в глобалістично-цивілізаційному вимірі.

Але, по-друге, більш глибокий системно цілісний погляд надає нам можливість зрозуміти, що сучасні, можна сказати — надвисокі, інформаційні технології з'явилися у житті людства завдяки творчій праці саме на вже історично накопиченій інформаційній основі. Отже, з теоретично-методологічної точки зору вже можна зафіксувати деякі ефекти або реальну феноменологію змістовно-сутнісного руху інформаційних знань в сферу глобальносистемного та ефективного управління світовими соціально-економічними процесами.

Далі зауважимо, що ще не зовсім усвідомленим у нас залишається питання власне про рушійні сили процесів в методологічно повній та праксеологічно цілісній соціально-економічній системі. З цього приводу згадаємо крилатий вираз сучасності — “інформація править світом”, — який за системно-інформаційною методологією здатен привести нас до розуміння процесів людської діяльності в їх глобально-комплексній цілісності.

Однак, сьогодні немало розмов точиться навколо сутності світових цивілізаційних процесів та латентних важелів управління світом. На жаль, це тільки парацвілізаційні судження, а не дослідження власне глибинно сутнісних основ цих процесів. Реально ж науковцями здійснюються лише деякі описи, в кращому випадку тих чи інших історично-культурних ситуацій, що з часом виникали на географічних просторах світу.

Нашими глобально- або загальносистемними дослідженнями, тобто саме за глобалізаційно-цивілізаційним підходом та системно-інформаційною методологією, встановлено, що усі без виключення процеси людської діяльності ієрархічно, пріоритетно оперативне та пріоритетно стратегічно здійснюються на генетично й праксеологічно єдиній інформаційно-цільовій основі. Цей факт абсолютно очевидним є сьогодні, бо був дійсним завжди й повсюдно, і таким же чином буде працювати в майбутньому.

Відтак можна сказати, глобалістично-цивілізаційний підхід і розроблена автором системно-інформаційна методологія вперше відкривають нам двері до пізнання більш глибинної сутності первинно-об'єктивних підвалин як основних засад соціокультурної й економічної діяльності, включаючи науково-інтелектуальну і технологічно-виробничу працю, політично-правові й усі інші процеси, які базуються на ідеальних духовно-моральних цінностях.

В даному випадку нас найбільше цікавлять глибинні основи процесів державного самоуправління та міжнародних відносин, тому що нова, прийнята до розгляду цих питань теорія і методологія розроблена відповідно до новітніх реалій і тенденцій світового розвитку. Надзвичайно важливо тут зрозуміти, що передній фронт в процесах самоуправління та міжнародних відносин об'єктивно й необхідно завжди формувався і формується в інтелектуальній сфері, а вірніше транс-суб'єктно, отже на глобально-фундаментальній основі ресурсів інформаційних знань, отриманих в історично-цивілізаційних процесах суб'єкт-об'єктної взаємодії, тобто, виключно на основі досвіду практичного життя.

Переважаюча активність суб'єкта в цій взаємодії переконливо свідчить не тільки про його творчу природу, але й про те, що людина творча є принципово єдиною рушійною силою усіх інформаційних процесів. Природно, але обмежено володіючи феноменом “свободної волі”, людина — трансінформаційний суб'єкт праці — також має принципову можливість як позитивно, так і почасти помилково-негативно змінювати цільову спрямованість своєї активності, починаючи від неадекватного пізнання об'єктів, некомпетентності — до цілком усвідомлених дезінформаційних дій.

Цей букет “цільового злому” в процесах діяльності історично “процвітав” завжди, але надінтенсивної сили він набув в останні століття за часів так званого індустріального суспільства. Зокрема, в процесах формування окремих держав та наддержав, науково-технологічних проривах, завоювання чужої і відстоювання своєї власності, а також в усіх інших конфліктах силового характеру своїм “переднім фронтом” в найглибиннішій основі, пріоритетно і глобально мали інформаційно-інтелектуальну підготовку та психоінформаційну спонуку.

Таким чином сьогодні, тобто в часи інтенсивного переходу розвинених країн до так названого постіндустріального або інформаційного суспільства, став зовсім очевидним факт глобального, як по вертикалі так і по горизонталі, впливу ресурсу інформаційних знань на процеси розвитку. Отже, настав час визначити провідну роль і чільне місце цього ресурсу в процесах ефективної діяльності та безпечного, гармонійно влаштованого життя.

Підкреслимо, що фундаментальний, тобто глобальносистемний рівень розгляду процесів людської діяльності та розвитку щонайперш звертає нашу увагу на те, що інформаційний ресурс — це по-суті знання про об'єктивно непорушні закони перебігу природних процесів. Людина активнотворча та компетентно і цілеспрямовано діюча використовує цей ресурс як всезагально, методологічно і праксеологічно єдину основу

для розробки конкретних концепцій та цільових програм діяльності, нових проектів по створенню засобів й управлінських шляхів успішної реалізації цілей.

Отже, особливо відповідальну, цілепокладально-вирішальну роль в цих процесах відіграє функція людини компетентної як суб'єкта, вже необхідно так сказати, трансінформаційного самоуправління системами праці, усіма без винятку системами діяльності, національного і світового розвитку. Це тому, що феномен людської психіки як суто рушійна сила процесів мислення та феномен інформації як ідеальний субстрат трудового цілепокладання в глобальносистемному вимірі єдиний процесуально невіддільні.

Відтак, з прийнятої нами глобальносистемної (загальносистемної) точки зору в людському житті існують два глобалізуючих чинники:

1. Об'єктивно орієнтуючий трансінформаційний — це генетично й методологічно, тобто всезагально єдиний чинник, що практично функціонує в якості глобально необхідного та повноважного представника природних закономірностей перебігу усіх без виключення світових процесів. Отже, по-суті — це ідеально абсолютний глобалізуючий чинник як найглибинніша основа, ресурс і важіль системного управління реальними, але трансінформаційними соціокультурними та світогосподарськими процесами.

2. Людський психоінформаційний чинник, що природно та необхідно функціонує в соціально-економічному житті як єдина гуманітарна основа і єдиний першорухій соціально організованих процесів. Тобто, це відносний, але вирішальний глобалізуючий чинник системного управління конкретно-цільовими політичними, соціально-культурними та світогосподарськими процесами. Саме тому глобальносистемний механізм реалізації цих процесів слід визначити як об'єктивно цілісний транс-психоінформаційно-технологічний комплекс, отже, як цивілізаційно, соціокультурно, економічно та гуманітарно всеоб'єднуючий людство в його активнотворчій діяльності на всезагальній, глобальносистемній основі інформаційного ресурсу. Наголосимо, що людський чинник принципово може бути реально дієздатним лише на основі абсолютно глобалізуючого фактора, тобто на основі об'єктивних закономірностей природи, навіть якщо ці дії мають хибний, недостатньо усвідомлений, некомпетентний, аморальний або кримінальний характер.

Особливим застереженням в проблематиці безпеки сучасного, інтенсивно та глобально інформатизованого життя слід покласти факт поширення недоброякісної інформації й дезінформації, а також небаченого загострення інформаційно-інтелектуальних війн з використанням наяв-

ної ядерної зброї як інструмента шантажу у міжнародних відносинах. Також врахуємо, що сучасний світ надмірно, за деякими ключовими параметрами навіть катастрофічно, напружений дезінтеграційними явищами. Адже сьогодні повсюдно ми спостерігаємо, що за тими чи іншими, суттєвими чи несуттєвими причинами поділені науки, культури, релігії, країни, поділений труд і розділені самі люди. Цей факт є також об'єктивним, але й суть небезпечним. Латентна, але глобально могутня небезпека для людського життя та розвитку прихована в тому, що все це відбувається в умовах космічного закону всеєдності світу та об'єктивної непорушності законів природи. Відтак, з всесвітньо-історичної, як глобальносистемної точки зору для розбудови антикризових процесів соціально-економічного розвитку, а також подолання існуючих світових і національних криз, в тому числі «холодних» та «гарячих» воєнних конфліктів, найголовнішу увагу необхідно треба звернути й невідкладно використовувати саме ключові алгоритми.

Глобальносистемні висновки і рекомендаційні алгоритми подолання сучасних криз

I. Історичний матеріалізм фактично був першою системно упорядкованою теоретично-практичною спробою віднайти ключові моменти щодо подолання історично накопичених у світі кризових проблем і поставити людство на рейки соціально більш ефективного й безпечного політично-економічного розвитку. Однак, сучасність не змогла прийняти цю спробу і знову сформувала виклик фундаментального, адекватного до потреб світового суспільства пошуку.

II. Реальні події і процеси розвитку ХХ—ХХІ ст. чітко продемонстрували саме системну обмеженість та недосконалість «єдиного вірного вчення історично-діалектичного матеріалізму про політико-економічну діяльність та соціальний розвиток». І в апогейний період світоглядної холодної війни начебто неочікувано розвалилась всесоюзна наддержава СРСР і супутниковий «соціалістичний табір».

III. Окремі країни бувшого Радянського союзу і табору, попри швидко задекларовану незалежність та інерцію «посткомуністичного існування», стали реформуватись без чітко визначеної ідеологічної орієнтації. Але скоріше і з більшим успіхом перебудувались країни, які менше перебували в обіймах тодішньої ідеології. А країни — головні засновники такого *modus vivendi*, треба прямо це сказати, і до сих пір знаходяться в ідеологічно, методологічно й концептуально розгубленому стані.

IV. Та ще й невідвортна сучасність, головню останні століття, імперативно продемонструвала нові виклики планетарного виміру, глобальні процеси й тенденції світового розвитку. Так, феномени надінтенсивної інформатизації й трансінформаційної глобалізації у другій половині ХХ та на початку ХХІ століть визначені як системно найважливіші й найвпливовіші феномени за усі часи світоісторичного цивілізаційного поступу. Така ситуація гостро вимагала спеціально спрямованих досліджень з глобалістично-цивілізаційним підходом.

V. В результаті наших міждисциплінарних досліджень встановлено, що на відміну від ортодоксальних ключових положень історичного матеріалізму, феномен «ідеального» — суть «надбудова», аж ніяк не можна вважати деяким вторинним чинником в системі соціально-економічного процесу, й загальним чином — цивілізаційного поступу людства. Адже теоретично й практично уже встановлено, що саме сутнісно ідеальний інформаційний ресурс системно — пріоритетно — стратегічно виступає «первинним» чинником цілепокладання в усіх без виключення процесах соціально-економічної діяльності та розвитку.

VI. Такий підхід і по-суті інноваційна теорія й методологія дослідження та реалізації світових процесів, на відміну від «істмат-діамат» ідеології, завдяки новим об'єктивно невідвортним реаліям та імперативному наступу нових тенденцій, усі проблеми людства розглядає у всесвітньо історичному, тобто глобально системному вимірі складових структури «ЛЮДИНА, ЕКОСФЕРА та ІНФОРМАТИЗАЦІЯ СВІТУ». Ці складові є найвпливовішими, першо-пріоритетно-стратегічними чинниками в процесах діяльності та розвитку людства в умовах об'єктивно існуючого навколишнього середовища.

VII. Спільно з відповідними європейськими і світовими організаціями слід негайно розгорнути доробку представленої всесвітньо об'єднуючої КОНЦЕПЦІЇ. Ця дія актуально допоможе нам і всьому світові глибинніше усвідомити трансінформаційну сутність та небезпеку критичного стану життя сучасного людства в епоху залякування людей та шантажу цілих народів, в першу чергу інформаційною дезорієнтуючою та надпотужною летальною ядерною зброєю.

VIII. Користуючись позитивами європейського та світового досвіду, а також цими глобальносистемними принципами, негайно провести в Україні глибинну реформу науково-освітньої сфери. Без усякого сумніву тут необхідно реально увійти в так званий Болонський процес, впровадити спеціально розроблений методологічний модуль принципів творчої праці й управління на глобально єдиній системно-інформаційній основі. Ключовим тут має бути категоричний імператив єднання

через урахування глобально системного зв'язку з природою, Всевишнім та якісним науково-інформаційним ресурсом. Цей крок започаткує процес природно закономірного, життєво необхідного єднання громадян нашої держави й усіх народів на основі правди, принципів гуманізму і соціально-економічного розвитку. При цьому слід пам'ятати, що саме людський, гуманітарний чинник — це глобально єдиний рушій та зв'язок в усіх трансінформаційних соціально-економічних й цивілізаційних процесах.

ІХ. В нових Українських Програмах діяльності і розвитку вже сьогодні необхідно врахувати той глобально-інформаційно найвпливовіший факт, що людські закони принципово не можуть бути дієвими в умовах духовної й моральної кризи в будь-якому суспільстві. Адже законодавством, навіть довершеним, враховуються лише окремі моменти суспільного життя, а власне переходи між ними необхідно регулюються сферами моралі, культури і духовності.

Х. Розвиток НАУКИ-XXI, як головного виробника по-сучасному якісного інформаційного ресурсу, має бути адекватним щодо необхідності подолання уже накопичених криз та викликів кардинального удосконалення активно творчо діючих суб'єктів. І саме тому найважливішим ключовим алгоритмом антикризового світового і нашого національного розвитку буде включення до усіх науково-освітніх програм дисциплін з релігієзнавства та людинознавства.

Список використаних джерел

1. Скаленко О.К. Глобальна інформаційна основа постіндустріального розвитку. Наукова доповідь Римському клубові. — К.: Міжнародна Асоціація «Україна — Римський клуб», 1994.
2. Вернадский В.И. О науке. Т.1. — Дубна, «Феникс», 1997. — 576 с.
3. Энгельс Ф. Диалектика природы. — М.: Политиздат, 1982. — XI, — 359 с.
4. Маркс К., Энгельс Ф. Твори. ТТ: 7,8,20,21,23,25,37,39. — М.: 1956.
5. Бард А, Зодерквист Я. Нетократия. — СПб.: Стокгольмская школа экономики, 2004. — 256 с.
6. Всемирная история экономической мысли. ТТ. — 1—6. — М.: Мысль, 1988—1989.
7. Скаленко А.К. Глобальные резервы роста: информация+интеллект+инновации. Докторская монография. — К.: Интеллект, 2002. — 428 с.

8. Скаленко А.К. Глобализация и информатизация — объективно неотвратимые волны современного мирового процесса // *Економічний часопис XXI, №10, 2002.*

9. Скаленко.О.К. Теоретично-методологічні основи суспільства інформаційних знань // *Зб.наук.праць, вип. 49. — К.: ІСЕМВ НАНУ, 2006.*

10. Скаленко А.К. Глобализация XXI: реалии и концепции // *Діалог цивілізацій: протиріччя глобалізації. Матеріали II Всесвітньої конференції. — К.: МАУП, 2003. — 376 с.*

11. Скаленко О.К. Україна в глобальному інформаційному просторі: між Сходом і Заходом. // *Зовнішня політика України та шлях країни до Європи. — К.: СРСФПУ, 2007. — 170 с.*

12. Скаленко О.К. Глобальна інформаційна основа управління процесами світового розвитку // *Діалог цивілізацій: роль і місце латентних структур в управлінні світом. Матеріали III Всесвітньої конференції. — К.: МАУП, 2005. — 368 с.*

13. Декларация тысячелетия ООН // *Основные положения. — М.: Информцентр МАИ. 2000.*

14. Скаленко О.К. Суспільство знань XXI ст.: системно-інформаційна теорія розвитку // *Міжнародний науковий журнал “Наука та наукознавство”, № 1, 2006.*

15. Скаленко О.К. Глобальний економічний потенціал суспільства інформаційних знань // *Актуальні проблеми міжнародних відносин. Зб.наук.праць, вип.71, частина 2. — К.: ІМВ КНУ ім. Т. Шевченка, 2008. — 238 с.*

16. Skalenko Oleksiy. Global information strategy of anti-recessionary social and economic Development of Ukraine // *New Economic Theory — «Journal of European Economy» by Ternopil National economic University vol. 6 (№3).*

17. Skalenko Alexey. Globally systemic crisis of the transinformational civilization // *proceedings international conference «transition to a new society», organized by: world academy of art and science, all european academies (allea), european academy of sciences. — podgorica, montenegro, march 2014.*

References

1. Skalenko O.K. Hlobal'na informatsiyna osnova postindustrial'noho rozvytku. Naukova dopovid' Ryms'komu klubovi. — К.: Mizhnarodna Asotsiatsiya «Ukrayina — Ryms'kyu klub», 1994.

2. Vernadsky V.Y. O nauke. T.1. — Dubna, «Fenyks», 1997. — 576 s.

3. Энхельс Ф. Дialekтыка природы. — М.: Polytyzdat, 1982. — KhI, — 359 s.

4. Marks K., Enhel's F. Tvory. TT: 7,8,20,21,23,25,37,39. — М.: 1956.
5. Bard A, Zoderkvyst Ya. Netokratyya.— SPb.: Stok'hol'mskaya shkola ekonomyyu, 2004. — 256 s.
6. Vsemurnaya ystoryya ekonomycheskoу мыслy. TT. — 1—6. — М.: Мысл', 1988—1989.
7. Skalenko A.K. Hlobal'nye rezervы rosta: ynformatsyya+yntellekt+ynnovatsyyu. Doktorskaya monohrafiya. — K.: Yntellekt, 2002. — 428 s.
8. Skalenko A.K. Hlobalyzatsyya y ynformatyzatsyya — obyektivno neotvratymые volny sovremennoho myrovoho protsessа // Ekonomichnyy chasopys KhKhI, №10, 2002.
9. Skalenko.O.K. Teoretychno-metodolohichni osnovy suspil'stva informat-siynykh znan' // Zb.nauk.prats', vyp. 49. — K.: ISEMV NANU, 2006.
10. Skalenko A.K. Hlobalyzatsyya KhKhI: realyy y kontseptsyy // Dialoh tsyvilizatsiy: protyrichchya hlobalizatsiyi. Materialy II Vsesvitn'oyi konferentsiyi. — K.: MAUP, 2003. — 376 s.
11. Skalenko O.K. Ukrayina v hlobal'nomu informatsiynomu prostori: mizh Skhodom i Zakhodom. // Zovnishnya polityka Ukrayiny ta shlyakh krayiny do Yevropy. — K.: CPCFPU, 2007. — 170 s.
12. Skalenko O.K. Hlobal'na informatsiyna osnova upravlinnya protsesamy svitovoho rozvytku // Dialoh tsyvilizatsiy: rol' i mistse latentnykh struktur v upravlinni svitom. Materialy III Vsesvitn'oyi konferentsiyi. — K.: MAUP, 2005. — 368 s.
13. Deklaratsyya tysyacheletyya OON // Osnovnye polozhenyya. — М.: Ynformtsentr MAY. 2000.
14. Skalenko O.K. Suspil'stvo znan' KhKhI st.: systemno-informatsiyna teo-riya rozvytku // Mizhnarodnyy naukovyy zhurnal “ Nauka ta naukoznavstvo”, № 1, 2006.
15. Skalenko O.K. Hlobal'nyy ekonomichnyy potentsial suspil'stva infor-matsiynykh znan' // Aktual'ni problemy mizhnarodnykh vidnosyn. Zb.nauk.prats'. vyp.71, chastyna 2. — K.: IMV KNU im. T. Shevchenka, 2008. — 238 s.
16. Skalenko Oleksiy. Global information strategy of anti-recessionary social and economic Development of Ukraine // New Economic Theory — «Journal of European Economy» by Ternopil National economic University vol. 6 (№3).
17. Skalenko Alexey. Globally systemic crisis of the transinformational civilization // proceedings international conference «transition to a new soci-ety», organized by: World Academy of Art and Science, ALL European Aca-de-mies (ALLEA), European Academy of Sciences. — Podgorica, Montenegro, March 2014.

Olexiy Skalenko

Lead researcher government agency

«Institute of World History» Sciences of Ukraine, Ph.D.

Key Challenges and algorithms of the modern world: materialism or historical global system methodology!?

This work are generalized and systemic characteristics have IT globalized world with reference to issues of XX—XXI centuries. The historical realities and trends important socio-economic and civilization process, including the phenomenon of ideological wars between so-called materialists and idealists, intensive information and imperative of globalization and the offensive nature of the syndrome of acute national and global crises globally systemic dimension. Based on comprehensive analysis of the main provisions of historical materialism and the results of its operations, conducted comparing it to the major challenges and philosophical issues of modern development. Provided weighted according algorithmic recommendations for overcoming the crisis, the main way based on an innovative methodology and global system categorical imperative spiritual and scientific information unity of mankind.

Keywords: *global development, innovation global system methodology, categorical imperative, global crisis, outlook, progress materialism.*